

Laillisen maksuvälineen juridiikasta

A: 118 • 2017

Yleistajuiset selvitykset

*Anne Hedman
Maritta Nieminen*

Tässä julkaisussa esitetyt näkemykset ovat kirjoittajien eivätkä välttämättä vastaa Suomen Pankin kantaa.

ISBN 978-952-323-151-1, verkkojulkaisu
ISSN 1798-1069

Helsinki 2017

Sisällys

Johdanto	4
Laillisen maksuvälineen määritelmästä	5
Kotimaisesta sääntelystä	6
Laillista maksuvälinettä koskevaa sääntelyä	6
Laki Suomen Pankista	6
Laki metallirahasta.....	6
Laki euromääräisten maksujen pyöristämisestä.....	7
Luotto- ja maksulaitoksiin liittyvää sääntelyä	7
Laki luottolaitostoinnasta	7
Maksulaitoslaki	8
Oikeudesta maksaa käteisellä	10
Veronkantolaki	10
Taksiliikennelaki.....	10
Postilaki	11
Ulosottokaari.....	11
Laki sakon täytäntöönpanosta.....	12
Vakuutuslainsäädäntö.....	12
Muuta käteistä koskevaa lainsäädäntöä	12
Työsopimuslaki ja kirjanpitolaki	12
Valtioneuvoston asetus valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista	12
Laki asuinhuoneiston vuokrauksesta.....	13
Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä	13
Laki kuitintarjoamisvelvollisuudesta käteiskaupassa.....	13
Laki Euroopan yhteisön rajan yli kuljetettavan käteisrahan valvonnasta	13
Kansainvälisestä sääntelystä	14
Laillisia maksuvälineitä koskevaa EU-sääntelyä.....	14
Euroopan unionin toiminnasta tehty sopimus.....	14
Pöytäkirja (N:o 4) Euroopan keskuspankkijärjestelmän ja Euroopan keskuspankin perussäännöstä.....	14
Neuvoston asetus (EY) 974/98 euron käyttöönotosta.....	14
Komission suositukset euroseteleiden ja -metallirahojen laillisen maksuvälineaseman soveltamisalasta ja vaikutuksista.....	15
Muiden EU-maiden sääntelystä ja kansainvälisistä hankkeista.....	16
Laillisen maksuvälineen ominaispiirteitä sääntelyn valossa	19
Laillisen maksuvälineen luokittelu lainsäädännössä ja demokraattinen päätöksenteko.....	19
Maksuvelvollisuudesta vapautuminen ja ajantasainen maksu.....	19
Maksun saajan ja sivullisen välinen suhde	20
Luottamus ja suojaaminen rikolliselta toiminnalta	20
Yksityisyyden suoja.....	21
Viranomaisvalvonta.....	22
Kansainvälisyys	22
Lopuksi	23
Lähteet	24

Johdanto

Tässä muistiossa tarkastellaan lailliseen maksuvälineeseen, legal tenderiin, liittyviä juridisia näkökohtia. Euroseteleille ja eurometallirahoille on EU:n lainsäädännössä säädetty laillisen maksuvälineen asema. Käteisen merkitys yhteiskunnassa on kuitenkin koko ajan vähenemässä. Sähköisten maksutapojen yleistyminen on johtanut Suomessa siihen, että jo yli 70 % suomalaisista maksaa ostoksensa pääasiassa jollakin maksukortilla. Uudet maksutavat, kuten mobiilimaksaminen, yleistyvät erityisesti nuorempien ikäryhmien keskuudessa, ja ne tarjoavat mahdollisuuden myös yksityishenkilöiden välisiin maksuihin. Nettikaupankäynnin lisääntyessä uusien maksutapojen merkitys korostuu. Vähittäiskauppiaille kannustimena uusien maksutapojen käyttöön ovat myös niiden suhteellinen edullisuus ja turvallisuus suhteessa käteisen käsittelyyn.

Suomen lainsäädännössä käteisen (euroseteleiden ja –metallirahojen) käyttämisestä maksuvälineenä on mainintoja enää muutamissa laeissa, kuten veronkantolaissa ja ulosottokaareissa. Tällöinkin käteinen on vaihtoehtoinen maksutapa. Käteisen käyttöä on myös rajoitettu mm. työsopimuslaissa harmaan talouden torjumiseksi ja tähän tavoitteeseen liittyen on säädetty myös laki kuitin tarjoamisvelvollisuudesta käteiskaupassa.

Eräs ajankohtainen käteisen käyttöä koskeva sääntelyn muuttaminen on suunnitteilla uuden liikennekaaren myötä, jolloin taksien velvollisuus ottaa vastaan käteistä poistuisi. Vastaavasti ns. perusmaksutilidirektiivin voimaan saattamisen myötä jokaiselle turvattiin 1.1.2017 alkaen oikeus perusmaksutiliin, jonka tulee sisältää palvelut mm. maksutapahtumien toteuttamiseksi suoraveloituksina, maksukortilla ja tilisiirroilla. Toisaalta perusmaksutiliin tulee kuulua myös palvelut varojen tallettamiseksi ja käteisen nostamiseksi ETA-valtiossa.

Oikeusvaltioissa lailliseen maksuvälineeseen liittyy tiettyjä ominaisuuksia, kuten se, että lailliseksi maksuvälineeksi julistaminen tapahtuu maksuvälineitä sääntelevässä rahalainsäädännössä. Ainakaan vielä ei missään EU-maassa ole säädetty laillisen maksuvälineen asemaa muulle kuin käteiselle.

Tämä muistio rakentuu siten, että alussa tarkastellaan laillisen maksuvälineen määritelmää sekä laillista maksuvälinettä koskevaa kotimaista sääntelyä. Tämän jälkeen esitellään aiheeseen liittyvää EU-sääntelyä. Relevanteimmat lainkohdat on kirjoitettu suorina lainauksina, jotta lukija näkee lain tarkat sanamuodot. Muistio ei ole tarkoitettu olemaan aihepiiriä koskevan lainsäädännön osalta tyhjentävä. Muistion lopussa tarkastellaan laillisen maksuvälineen ominaispiirteitä sääntelyn valossa.

Erilaiset virtuaalivaluutat eivät ole laillisia maksuvälineitä missään maassa, ja tämän vuoksi ne eivät määritelmällisesti kuulu tämän muistion piiriin. Keskuspankin rooli digivaluutan mahdollisena liikkeeseen laskijana ja siihen liittyvät lukuiset juridiset kysymykset sekä virtuaalivaluuttojen juridisen luonteen arviointi jää selvitettäväksi myöhemmin. Yksi kysymys pohdittavaksi on, onko edes tarpeen, että keskuspankin liikkeeseen laskemalla digivaluutalla olisi laillisen maksuvälineen asema.

Tässä muistiossa käteisestä puhuttaessa tarkoitetaan käteisrahaa eli seteleitä ja metallirahoja.

Laillisen maksuvälineen määritelmästä

Laillisesta maksuvälineestä ei ole yksiselitteistä määritelmää. EU-lainsäädännössä kerrotaan ainoastaan se, mikä on yhteinen valuutta ja määritellään eurosetelit sekä euro- ja senttimääräinen metalliraha lailliseksi maksuvälineeksi.

Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 3 artiklan mukaan unioni perustaa talous- ja rahaliiton, jonka rahayksikkö on euro.

Euron käyttöön otosta annetussa neuvoston asetuksessa (EY) 974/98 säädetään euroon osallistuvien jäsenvaltioiden valuuttojen korvaamisesta eurolla. Asetuksessa todetaan, että euroon osallistuvien jäsenvaltioiden valuutta on euro ja että euro on Euroopan keskuspankin (EKP) ja osallistuvien jäsenvaltioiden keskuspankkien laskentayksikkö (2 ja 4 art.). Asetuksessa säädetään myös, että ainoastaan euromääräisillä seteleillä sekä euro- ja senttimääräisillä metallirahoilla on laillisen maksuvälineen asema kaikissa näissä jäsenvaltioissa (10 ja 11 art.). Näin ollen laillisista maksuvälineistä on säädetty, että ainoastaan eurokäteisellä (ei muilla valuutoilla) on laillisen maksuvälineen asema euroalueeseen kuuluvissa jäsenvaltioissa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että muut maksuvälineet olisivat laittomia, esim. korttimaksut, vaikka niillä ei olekaan lainsäädännössä määriteltyä laillisen maksuvälineen asemaa. EU-lainsäädäntö ei tarkemmin kuvaa, mitä ominaisuuksia laillisen maksuvälineen käsitteeseen kuuluu. Laillisen maksuvälineen määritelmää ja säännöksiä sen oikeudellisista ominaisuuksista ei löydy myöskään Suomen lainsäädännöstä.

Rikoslain (39/1889) 37 luvussa säädetään maksuvälinerikoksista ja sen 12 §:ssä on määritelmät mm. rahalle ja maksuvälineelle. *Rahalla* tarkoitetaan seteleitä ja metallirahoja, jotka Suomessa tai muussa maassa ovat virallisesti käypiä maksuvälineitä. *Maksuvälineellä* tarkoitetaan pankki-, maksu- tai luottokorttia, shekkiä tai muuta välinettä taikka tallennetta, jolla voidaan suorittaa maksuja, tilinostoja tai tilisiirtoja tai jonka käyttäminen on välttämätön edellytys mainittujen suoritusten tekemiseksi.

Maksulaitoslain (297/2010) 5 §:ssä määritellään, että maksulaitoslaissa *varoilla* tarkoitetaan käteistä, tilille kirjattua raha-arvoa ja sähköistä rahaa. *Sähköisellä rahalla*¹ tarkoitetaan raha-arvoa, joka on tallennettu sähköisesti tai magneettisesti sähköisen rahan liikkeeseenlaskijalle suoritettua rahamäärää vastaan maksutapahtumien tekemistä varten ja jonka yksi tai useampi yritys on sitoutunut hyväksymään maksuksi.

Yleinen maksuväline on puolestaan taloustieteen käsite, eikä se ole synonyymi lailliselle maksuvälineelle. Maksuvälineen yleisyys ei periaatteessa ole normatiivinen vaan empiirinen asiantila. Tosin, jos maksuväline julistetaan lailliseksi maksuvälineeksi, siitä yleensä tulee samalla yleinen maksuväline.²

¹ Sähköisestä rahasta lisää jäljempänä luvussa Maksulaitoslaki.

² Koulu (1992): Laillisen maksuvälineen käsitteestä, s. 118.

Kotimaisesta sääntelystä

Laillista maksuvälinettä koskevaa sääntelyä

Tämän luvun alakohdissa on tarkasteltu kotimaista lainsäädäntöä, joka liittyy olennaisesti lailliseen maksuvälineeseen tai jossa on mainittu laillinen maksuväline.

Laki Suomen Pankista

Suomen Pankista annetun lain (214/1998) 3 §:n mukaan Suomen Pankin tehtävänä on mm. huolehtia osaltaan rahahuollosta ja setelien liikkeeseen laskemisesta ja huolehtia osaltaan maksu- ja muun rahoitusjärjestelmän luotettavuudesta ja tehokkuudesta sekä osallistua sen kehittämiseen. Suomen Pankki voi tehtäviensä hoitamiseksi 5 §:n mukaan 1) antaa ja ottaa luottoa; 2) ottaa vastaan ja tehdä talletuksia; 3) harjoittaa arvopaperi-, jalometalli- ja valuuttakauppaa; 4) hoitaa maksuliikettä ja maksujen selvitystä; 5) harjoittaa muutakin arvopaperi-, raha- tai valuuttamarkkinatoimintaa ja 6) antaa pankeille ja muille rahalaitoksille sekä vastaaville yhteisöille rahan käsittelyä koskevia määräyksiä ja ohjeita.

Laki metallirahasta

Metallirahasta annetussa laissa (216/1998) säädetään mm. metallirahojen lyöttämisestä ja liikkeeseen laskemisesta:

1 §

Valtiolla on yksinoikeus Euroopan yhteisön lainsäädännön mukaisesti lyöttää Suomessa metallirahaa omaan lukuunsa.

Valtiovarainministeriön asetuksella voidaan Euroopan yhteisön lainsäädännön mukaisesti säätää juhlametallirahojen nimellisarvoista ja ominaisuuksista. Tässä momentissa tarkoitetut juhlametallirahat ovat laillisia maksuvälineitä Suomessa.

2 §

Metallirahat laskee liikkeeseen Suomen Pankki. Asianomainen ministeriö luovuttaa rahat Suomen Pankille nimellisarvosta liikkeeseen laskemista varten.

Liikkeeseen laskettavan metallirahan määrälle on saatava Euroopan keskuspankin hyväksyminen.

Suomen Pankki ja asianomainen ministeriö voivat sopia metallirahan liikkeeseen laskemisessa sovellettavasta menettelystä.

5 §

Asianomainen ministeriö voi Euroopan yhteisön lainsäädännön mukaisesti päättää metallirahojen lakkauttamisesta laillisina maksuvälineinä.

Suomen Pankki on kuitenkin velvollinen lunastamaan nimellisarvosta kymmenen vuoden ajan 1 momentissa tarkoitetun päätöksen voimaantulosta metallirahat, jotka eivät enää ole laillisia maksuvälineitä.

Valtiolla on vastaavasti velvollisuus lunastaa Suomen Pankin 2 momentin mukaisesti lunastamat metallirahat vuoden kuluessa momentissa säädetyn määräajan päättymisestä.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu ministeriön päätös on julkaistava Suomen säädöskokoelmassa viimeistään kuusi kuukautta ennen päätöksen voimaantuloa, jollei erityisestä syystä muuta johdu.

Laki euromääräisten maksujen pyöristämisestä

Laissa euromääräisten maksujen pyöristämisestä (890/2000) on säädetty Suomessa suoritettavien euromääräisten maksujen pyöristämisestä lähimpään viiteen senttiin.

Suomessa oli käytössä markka-aikana viiden kolikon markkasarja ja euroon siirryttäessä todettiin, että kahdeksan kolikon käyttö lisäisi olennaisesti rahahuollon kustannuksia sekä viranomaisille että yrityksille, ja pienten kolikoiden valmistuskustannus ylittää moninkertaisesti nimellisarvon. Tämän johdosta päätettiin säätää laki euromääräisten käteismaksujen pyöristämisestä. Lain perusteluissa (HE 120/2000 vp) on todettu, että laki ei kuitenkaan vaikuta yhden ja kahden sentin metallirahojen kelpoisuuteen maksuvälineenä³ Suomessa. Elinkeinonharjoittajilla on velvollisuus hyväksyä maksuksi myös näitä kolikoita.⁴

Lain 1 §:n mukaan maksu voidaan pyöristää myös velottaessa sitä kirjallisesti tai kirjattaessa se maksamisen sijasta velaksi taikka maksettaessa se pankki- tai muulla maksukortilla. Velvollisuutta pyöristämiseen ei ole. Lain 2 §:ssä on säädetty, että senttimääriä ei pyöristetä, jos osapuolten kesken on niin sovittu tai jos maksu suoritetaan tilien välisenä tilisiirtona.

Pankki- ja muut maksukortit lisättiin 1 §:ään lainmuutoksella (496/2002) vuonna 2002. Lain tulkintaepäselvyyden poistamiseksi haluttiin, että pankki- tai muulla maksukortilla tapahtuvat korttimaksut saadaan pyöristää samoin kuin velaksi kirjattavat maksut kuten luottokorttimaksut. Lain esitöissä (HE 29/2002) todetaan, että periaatteessa pankkikorttimaksu tapahtuu tilien välisenä siirtona eikä sen pyöristäminen olisi tarpeen. Toisaalta pankkikorttimaksuun sisältyy maksutapahtuman ja tililiätoon välillä viive, joten sitä voidaan pitää myös varsin lyhytaikaisena velaksi kirjaamisena. Käytännön näkökulmana on mainittu, että maksutilanteessa pankkikorttimaksu koetaan käteismaksuun rinnastettavana ja vähittäiskaupan kassapäätteet on usein ohjelmoitu pyöristämään myös pankkikorttimaksut.⁵

Luotto- ja maksulaitoksiin liittyvää sääntelyä

Laki luottolaitostoiminnasta

Laissa luottolaitostoiminnasta (610/2014) säädetään oikeudesta harjoittaa luottolaitostoimintaa sekä tällaiselle toiminnalle asetettavista vaatimuksista ja niiden noudattamisen valvonnasta.

Luottolaitostoiminnasta annettua lakia on muutettu lailla luottolaitostoiminnasta annetun lain muuttamisesta (1054/2016) laajentamalla asiakkaan oikeuksia peruspankkipalveluihin (HE 123/2016 vp). Lakimuutos on tullut voimaan 1.1.2017 alkaen. Muutoksella toimeenpantiin Euroopan neuvoston ja parlamentin hyväksymä direktiivi maksu-

³ Komission vuonna 2010 antamassa suosituksessa euroseteleiden ja -metallirahojen laillisen maksuvälineaseman soveltamisalasta ja vaikutuksista (2010/191/EU) oleva kohta 9. (Yhden ja kahden sentin eurometallirahojen laillinen maksuvälineasema ja pyöristyssäännöt) kuuluu seuraavasti: "Niissä jäsenvaltioissa, jossa on hyväksytty pyöristämissäjäjestelmä ja hinnat näin ollen pyöristetään lähimpään viiteen senttiin, yhden ja kahden sentin eurometallirahoilla olisi edelleen oltava laillinen maksuvälineasema ja ne olisi hyväksyttävä maksuvälineinä. Jäsenvaltioiden olisi kuitenkin oltava jatkossa hyväksymättä uusia pyöristämissääntöjä, koska ne vaikuttavat kielteisesti siihen, että maksuvelvoitteen voi täyttää tarjoamalla tarkka rahasumma, ja koska ne voivat joissakin tilanteissa johtaa käteismaksuista tehtävään lisäveloitukseen."

⁴ HE 120/2000 vp, s. 1.

⁵ HE 29/2002 vp, s. 1.

tileihin liittyvien maksujen vertailukelpoisuudesta, maksutilien siirtämisestä ja mahdollisuudesta käyttää perusmaksutilejä (2014/92/EU)⁶, ns. perusmaksutilidirektiivi.

Peruspankkipalveluista säädetään luottolaitostoiminnasta annetun lain 15 luvun 6 §:ssä. Ennen vuoden 2017 alkua voimassa olleessa lain 6 §:ssä todettiin, että talletuspankki saa kieltäytyä tavanomaisen talletustilin avaamisesta ja tilin käyttöön tarkoitetun välineen myöntämisestä taikka maksupalvelua koskevan toimeksiannon hoitamisesta ETA-valtiossa laillisesti oleskelevalle luonnolliselle henkilölle vain, jos kieltäytymiselle on painava peruste. Lainmuutoksen myötä maksupalveluita tarjoavan talletuspankin on tarjottava euromääräistä perusmaksutiliä, siihen liittyviä maksupalveluita ja sähköisen tunnistamisen palveluita ETA-valtiossa laillisesti asuville luonnollisille henkilöille. Talletuspankki saa kieltäytyä perusmaksutilin avaamisesta ja perusmaksutiliin liittyvien maksupalveluiden tarjoamisesta vain rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä annetusta laista (503/2008) tai eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien ja Euroopan unionin jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämisestä annetusta laista (659/1967) johtuvasta syystä.

Luottolaitostoiminnasta annettuun lakiin on 1.1.2017 voimaan tulleella lain muutoksella lisätty myös uusi 6 a §. Pykälän 1 momentin mukaan perusmaksutilin tulee sisältää palvelut perusmaksutiliin avaamiseksi, käyttämiseksi ja sulkemiseksi, varojen tallettamiseksi, käteisen nostamiseksi ETA-valtiossa sekä maksutapahtumien toteuttamiseksi suoraveloituksina, maksukortilla, tilisiirroilla, pankkipäätteillä, luottolaitoksen toimipisteissä ja luottolaitoksen verkkopalveluissa. Hallituksen esityksessä on todettu, että varojen nostaminen voi olla mahdollista joko konttorissa tai automaattilla. Maksukortilla tulee voida suorittaa maksuja myös verkossa ja tilisiirtojen tekeminen tulee olla mahdollista myös pysyväistoimeksiantoina ja suoramaksuina. Talletuspankkien on tarjottava näitä palveluita yhtä laajasti kuin ne jo tarjoavat niitä muille asiakkailleen.⁷

Pykälän 2 momentin mukaan pankki ei saa rajoittaa perusmaksutiliin palveluiden tai sähköisen tunnistamisen palveluiden tapahtumamääriä. Lisäksi talletuspankkien on tarjottava vahva sähköinen tunnistuspalvelu myös perusmaksutiliasiakkaalleen, jos se tarjoaa sitä muille asiakkaille, ellei pankilla ole kieltäytymiseen lakiin perustuvaa objektiivista syytä kuten henkilötunnuksen puuttuminen tai väestötietojärjestelmään kuulumattomuus. Näissäkin tapauksissa pankin on tarjottava rajoitetumpaa, vain perusmaksutiliin ja siihen liittyvien palveluiden käyttämiseen soveltuvaa sähköistä tunnistusmenetelmää.⁸

Maksulaitoslaki

Maksulaitoslakia (297/2010) sovelletaan liiketoimintaan, jossa tarjotaan maksupalvelua, mukaan lukien sähköisen rahan liikkeeseenlasku. Kun maksulaitoslakia muutettiin vuonna 2011 lailla maksulaitoslain muuttamisesta (899/2011), tällä saatettiin Suomessa voimaan ns. sähkörahadirektiivi (2009/110/EY) ja sähköisen rahan liikkeeseen laskua koskevat säännökset siirrettiin luottolaitostoiminnasta annetusta laista maksulaitoslakiin. Säännösten tavoitteena on ollut edistää markkinoille pääsyä ja helpottaa sellaista liiketoimintaa, jossa lasketaan liikkeeseen sähköistä rahaa. Säännösten tavoitteena on lisäksi ollut varmistaa tällaisen liiketoiminnan valvonta tavalla, joka on oikeassa suhteessa toiminnan riskeihin. Toiminnalle asetettavat vaatimukset on tarkoitettu olemaan neutraaleja sen suhteen, mille tekniselle välineelle sähköinen raha on tallennettu. Säh-

6 Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/92/EU, annettu 23 päivänä heinäkuuta 2014, maksutileihin liittyvien maksujen vertailukelpoisuudesta, maksutilien siirtämisestä ja mahdollisuudesta käyttää perusmaksutilejä, saatavissa: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014L0092&from=fi>.

⁷ HE 123/2016 vp, s. 34–35.

⁸ HE 123/2016 vp, s. 35.

köisen rahan liikkeeseenlaskua ja lunastusta koskevilla säännöksillä on pyritty turvaamaan erityisesti kuluttaja-asemassa olevien sähköisen rahan haltijoiden asemaa.⁹

Sähköisellä rahalla tarkoitetaan lain mukaan raha-arvoa, joka on tallennettu sähköisesti tai magneettisesti sähköisen rahan liikkeeseenlaskijalle suorittettua rahamäärää vastaan maksutapahtumien tekemistä varten ja jonka yksi tai useampi yritys on sitoutunut hyväksymään maksuksi. Sähköistä rahaa saavat laskea liikkeeseen luottolaitokset ja laissa tarkoitettut erityiset sähkörahayhteisöt. Sähkörahayhteisöllä tarkoitetaan maksulaitosta, jonka toimilupaan on nimenomaisesti sisällytetty oikeus laskea liikkeeseen sähköistä rahaa. Laki soveltuu esim. sellaisiin teleyrityksiin, joiden prepaid-kortteja voidaan käyttää makeis- ja virvoitusjuoma-automaateissa tai joilla voidaan maksaa joukkoliikenne-, elokuva- tai muita sellaisia lippuja tai maksaa muita ostoksia.¹⁰ Sähköistä rahaa voidaan tallentaa joko sähköisen rahan haltijan hallussa olevalle erilliselle siru- tai magneettijuovakortille taikka erilaisten laitteiden kuten matkapuhelimen tai tietokoneen muistiin taikka sähköisen rahan liikkeeseenlaskijan tietojärjestelmään. Sähköiseltä rahalta ei siis edellytetä, että tietoväline, jolle sähköinen raha on tallennettu, on oltava sähköisen rahan haltijan hallussa.¹¹

Laissa olevan poikkeuksen mukaan toimilupavaatimusta ei sovelleta sähköisen rahan liikkeeseenlaskijoihin, joiden liikkeeseen laskeman sähköisen rahan määrä alittaa 5 miljoonaa euroa. Tällaiset liikkeeseenlaskijat on kuitenkin mm. merkittävä maksulaitosrekisteriin, niitä koskee laissa säädetty asiakasvarojen suojaamisvelvollisuus ja Finanssivalvonta valvoo niiden toimintaa.¹²

Maksulaitoslain 2 §:ssä on säädetty, että lakia ei sovelleta palveluihin, joita tarjoavat mm. luottolaitostoinnasta annetussa laissa tarkoitettut luottolaitokset taikka EKP, Suomen Pankki tai muu kansallinen keskuspankki, mutta jos nämä laskevat liikkeeseen sähköistä rahaa, niihin sovelletaan lain 36 a §:ää. Lisäksi 2 §:ssä on säädetty, että lain soveltamisalan ulkopuolelle jäisi sellainen sähköinen raha, jota voidaan käyttää tavarain, palvelun tai muun hyödykkeen hankkimiseksi ainoastaan sähköisen rahan liikkeeseenlaskijan käyttämissä tiloissa taikka liikkeeseenlaskijan kanssa solmitun sopimuksen nojalla joko hyödykkeen tarjoajien rajatussa verkossa tai määrättyjen hyödykkeiden hankkimiseksi. Soveltamisalan ulkopuolelle jää siten esim. vähittäistavarakaupparyhmittymien omat kortit ja joukkoliikenteen matkakortit. Lakia ei myöskään sovelleta työntekijöilleen henkilöstöetuna tarjoamiin ateria-, matka-, liikunta- tai kulttuurisetelisiin, tai muita sellaisia henkilöstöetuuksia vastaaviin sähköisiin maksuvälineisiin.¹³

Sähköisen rahan määritelmän ulkopuolelle jää myös rahallinen arvo, jota käytetään sellaisten digitaalisten tavaroiden tai palvelujen hankkimiseen, joissa jo tavarain tai palvelun luonteen vuoksi operaattori lisää siihen olennaisesti arvoa. Näitä ovat esimerkiksi pääsyyn, hakuihin tai jakeluun liittyvät toiminnot, edellyttäen, että kyseistä tavaraa tai palvelua voidaan käyttää vain digitaalisella laitteella (kuten matkapuhelimella tai tietokoneella) ja edellyttäen, että teleyritys tai digitaalista tai tietoteknistä palvelua hoitava yritys ei toimi ainoastaan välittäjänä maksupalvelunkäyttäjän ja tavaroiden ja palveluiden toimittajan välillä. Tämä soveltuu esimerkiksi tilanteisiin, joissa matkapuhelun tai muun digitaalisen verkon käyttäjä maksaa verkko-operaattorille suoraan, eikä verkon käyttäjän ja kenenkään muun tavarain tai palveluja osana kyseistä tapahtumaa toimittavan kolmannen osapuolen välillä ole suoraa maksusuhdetta tai välitöntä velallisen ja velkojan suhdetta.¹⁴

⁹ HE 2/2011 vp, s. 8.

¹⁰ HE 2/2011 vp, s. 8.

¹¹ HE 2/2011 vp, s. 9.

¹² HE 2/2011 vp, s. 13.

¹³ HE 2/2011 vp, s. 12.

¹⁴ HE 2/2011 vp, s. 12.

Tällaisten maksulaitoslain 2 §:ssä mainittujen lain soveltamisen ulkopuolelle muutoin jäävien yhteisöjen on kuitenkin noudatettava 36 a §:ssä mainittuja sähköisen rahan liikkeeseenlaskussa ja lunastamisessa noudatettavia menettelytapoja. Sähköisen rahan liikkeeseenlaskua ja lunastamista koskevassa 36 a §:ssä säädetään seuraavaa:

Sähköistä rahaa saadaan laskea liikkeeseen ja lunastaa ainoastaan nimellisarvosta.

Sähköisen rahan liikkeeseenlaskua vastaan vastaanotetut varat on muutettava sähköiseksi rahaksi välittömästi.

Sähköiselle rahalle ei saa maksaa korkoa tai muuta sähköisen rahan hallussapitoajan keston liittyvää etuutta.

Sähköisen rahan liikkeeseenlaskija on velvollinen lunastamaan sähköisen rahan haltijan vaatimuksesta tämän hallussa olevan sähköisen rahan, jos haltija vaatii lunastusta sopimusaikana tai viimeistään vuoden kuluttua sopimuksen päättymisestä. [...]

Lunastamisesta voidaan periä maksu ainoastaan, jos se käy ilmi 5 momentin mukaisesti sopimuksesta ja ainoastaan seuraavissa tapauksissa:

- 1) lunastamista on pyydetty ennen sopimuksen päättymistä;
- 2) sopimuksessa on määrätty päättymispäivästä ja sähköisen rahan haltija on päättänyt sopimuksen ennen kyseistä ajankohtaa;
- 3) lunastamista pyydetään yli vuoden kuluttua sopimuksen päättymisestä.

Sopimusehto, joka poikkeaa tämän pykälän säännöksistä sähköisen rahan haltijan vahingoksi, on mitätön kuluttajaa kohtaan.

Oikeudesta maksaa käteisellä

Tämän luvun alakohdissa tarkastellaan lainsäädäntöä, jossa on joko nimenomaisesti mainittu oikeus maksaa käteisellä tai josta muutoin ilmenee käteismaksutavan olevan sallittu.

Veronkantolaki

Veronkantolaissa on säädetty käteisellä maksamisesta. Vuoden 2017 alussa voimaan tulleen veronkantolain (769/2016) 20 §:n mukaan vero katsotaan maksetuksi Verohallinnolle sinä päivänä, jona maksu on veloitettu maksajan tililtä tai maksu on maksettu käteisenä rahalaitokseen tai erikseen säädettyyn verojen maksupaikkaan. Hallituksen esityksessä (HE 242/2009 vp)¹⁵ on todettu, että Suomessa käteisenä maksettu vero katsotaan maksetuksi, kun maksaja on saanut tositteen maksun vastaanottajalta.

Taksiliikennelaki

Tällä hetkellä voimassa olevan taksiliikennelain (217/2007) 17 §:n 1 momentin 8 kohdassa on todettu, että asiakkaalla on oikeus maksaa käteisellä tai yleisimmillä luotto- ja maksukorteilla. Hallitus on antanut eduskunnalle esityksen liikennekaarta koskevaksi lainsäädännöksi (HE 161/2016 vp), jolla on ehdotettu kumottavaksi mm. voimassa oleva taksiliikennelaki. Liikennekaarella toteutetaan hallitusohjelman kärkihankkeita digitaalisen kasvu ympäristön rakentamiseksi sekä säädösten sujuvoittamiseksi. Lain tavoitteena on luoda edellytykset uuden teknologian, digitalisaation ja uusien liiketoimintamallien

¹⁵ HE 242/2009, s. 1.

käyttöön otolle liikennesektorilla. Tarkoitus on, että tätä kautta voitaisiin saavuttaa entistä paremmin käyttäjien tarpeisiin vastaavia liikennepalveluita ja mahdollistaa uutta liiketoimintaa sektorilla.¹⁶

Ehdotetun liikennekaaren kolmas osa koskee palveluita. Sen henkilöliikennepalveluita koskevan 1 luvun 1 §:ssä säädetään, mitä tietoja vähintään tulee olla matkustajan saatavilla sähköisessä muodossa, ja eräs näistä tiedoista on käytössä olevat maksutavat. Taksiliikennettä koskevista velvollisuuksista on säädetty 2 §:ssä ja sen 1 momentin 7 alakohdassa on todettu, että matkustajalla on oikeus maksaa matkansa käteisellä ja yleisimmillä maksukorteilla, jollei 1 §:ssä tarkoitettulla tavalla ole selkeästi määritelty tiettyä maksutapaa, jonka matkustaja on tilauksen tai varauksen yhteydessä hyväksynyt.

Esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu henkilöliikennepalveluiden 1 luvun 1 §:ää koskien, että ”asiakkaan käytössä olisi oltava tieto siitä, mitä maksutapoja tietyssä palvelussa hyväksytään. Käteisellä tai luottokortilla maksamisen rinnalle ovat nousemassa uudet maksutavat, kuten mobiilimaksaminen. Käytössä voi olla myös jokin lippu- tai maksujärjestelmä tai -sovellus.” Hallituksen esityksen tavoitteita ja keskeisiä ehdotuksia koskevassa luvussa kolme on todettu, että matkan voisi maksaa käteisellä ja yleisimmillä maksukorteilla, jollei ole selkeästi määritelty muuta maksutapaa, jonka asiakas on tilauksen tai varauksen yhteydessä hyväksynyt.

Hallituksen esityksen kohdassa 4.1.4 Vaikutukset kansantalouteen on todettu seuraavaa: ”Siirtyminen digitaalisesti välitettujen kuljetusten ja korvausten käsittelyyn sähköisesti vähentää myös käteismaksamiseen liittyviä ongelmia. Tulevaisuudessa entistä suurempi osa maksuista on sellaisia, joista jää merkintä maksamisesta. Nykyisinkin korttimaksut ovat yleisin maksutapa Suomessa. Tämä helpottaa yritysten valvontaa ja vähentää harmaata taloutta. Digitaalisuus myös mahdollistaisi esimerkiksi Virossa parhaillaan kokeiltavan ratkaisun, jossa välityspalvelun tarjoajat toimittavat verottajalle tietoja suoraan sovelluksen kautta.”

Postilaki

Postilain (415/2011) 3 luvussa säädetään koko maassa pysyvästi tarjolla oltavasta postipalvelujen yleispalvelusta. Lain 15 §:ssä on säädetty yleispalveluun kuuluvien postilähetysten maksamisesta ja lain yksityiskohtaisissa perusteluissa (HE 216/2010 vp) on todettu, että maksutavan tulee olla yleisesti kaikkien käytettävissä. Keskeiseksi yleisesti käytettävissä olevaksi käteismaksutavan kriteeriksi on määritelty se, että maksutapa ei perustu laskutukseen.¹⁷

Ulosottoakaari

Ulosottokaaren (705/2007) 4 luvun 83 §:ssä säädetään maksun ajankohdasta käteisen osalta, että käteismaksu katsotaan suoritetuksi, kun se on maksettu vastaavalle ulosottomiehelle tai jollekin muulle paikalliselle ulosottoviranomaiselle. Yleisissä huutokauppaehdoista koskevissa säännöksissä on puolestaan todettu maksuehtojen osalta 5 luvun 24 §:ssä, että käsirahaksi kelpaa käteinen raha, siihen rinnastuva maksuväline ja vakuus. Hallituksen esityksessä (HE 13/2005 vp) käsirahan määrittelyssä korostuu maksun ajantasaisuus. Siinä on todettu, että käteiseen rinnastuvalla maksuvälineellä tarkoitetaan lähinnä pankkikorttia, mutta myös esim. pankkivekseliä ja pankkishekkiä. Luottokorttia ei voida rinnastaa käteiseen rahaan sen vuoksi, että maksu tulee ulosottomiehen virkavarojen tilille tuntuvalla viiveellä. On katsottu, että käsiraha voitaisiin suorit-

¹⁶ HE 161/2016, s. 1–2.

¹⁷ HE 216/2010, s. 89.

taa myös ostajan tekemänä tilillepanona virkavarojen tilille, mutta tilillepano tulisi tehdä välittömästi, jotta muut ostajaehdokkaat eivät ehdi poistua paikalta.¹⁸

Laki sakon täytäntöönpanosta

Laissa sakon täytäntöönpanosta (672/2002) on 2 luvun 12 §:ssä säädetty saatavan maksamisesta, että saatava voidaan suorittaa pankkiin, ulosottomiehelle ja vankeudeksi muunnettavissa olevien sakkojen osalta muullekin haastamiseen oikeutetulle virkamiehelle tämän tavoittaessa maksuvelvollisen. Haastamiseen oikeutetun virkamiehen tulee antaa käteissuorituksesta maksajalle kuitti.

Vakuutuslakilaki

Vakuutuslakilain (543/1994) 44 §:ssä säädetään maksun suorittamisesta pankkiin. Tämän lainkohdan mukaan, jos vakuutuksenottaja on kuluttaja, pankin tai muun maksupalveluntarjoajan välityksellä vakuutuksenantajalle suoritettu vakuutusmaksu katsotaan maksetuksi sinä päivänä, jona se on veloitettu maksajan tililtä tai maksettu käteisenä maksupalveluntarjoajan toimipaikkaan.

Muuta käteistä koskevaa lainsäädäntöä

Tämän luvun alakohdissa on tuotu esiin lainsäädäntöä, jossa on viitattu käteisen käyttöön joko rajoittamalla oikeutta maksaa käteisellä tai säättämällä käteismaksamista koskevista ehdoista tai edellytyksistä.

Työsopimuslaki ja kirjanpitolaki

Työsopimuslain (55/2001) 2 luvun 16 §:n 1 momentissa säädetään, että palkka on maksettava työntekijän osoittamalle pankkitilille ja se voidaan maksaa käteisenä vain pakottavasta syystä.¹⁹ Lisäksi 2 momentin mukaan käteisenä rahana maksetusta palkasta työnantajalla on oltava työntekijän allekirjoittama kuitti tai muu maksun todentava selvitys.

Kirjanpitolain (1336/1997) 2 luvun 5 a §:ssä puolestaan säädetään, että käteisenä rahana maksettua palkkaa koskeva työntekijän allekirjoittama kuitti tai muu maksun todentava selvitys on päivättävä ja liitettävä kirjanpitolain mukaiseen tositteeseen.

Valtioneuvoston asetus valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista

Valtioneuvoston asetuksessa valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista (619/2013) säädetään, että jos ennakkomaksu, joka on ennakkollinen korvaus matka- ja toimeentulokustannuksista tuomioistuimeen tehtävää matkaa varten, ei olisi tilisiirtona tai maksuosoituksena suoritettuna ajoissa pyytäjän käytettävissä, ennakkomaksu suoritetaan käteisenä rahana (11 §). Asetuksen 8 §:ssä todistelukustannusten korvauksesta todetaan, että ne maksetaan tilisiirtona tai maksuosoituksena. Tuomioistuimessa läsnä olevalle maksu voidaan kuitenkin erityisestä syystä suorittaa käteisenä rahana.

¹⁸ HE 13/2005 vp, 134.

¹⁹ Merityösopimuslain (756/2011) 20 §:ssä puolestaan säädetään palkan maksamisesta, että se on mm. maksettava työntekijälle käteisenä. Palkka tai osa siitä on kuitenkin maksettava työntekijän osoittamaan rahalaitokseen, jos työntekijä näin haluaa. Työntekijän pyynnöstä myös käteinen palkka tai palkkaennakko on maksettava maksupaikkakunnan rahana siellä toimivien pankkien käyttämään kurssiin.

Laki asuinhuoneiston vuokrauksesta

Asuinhuoneiston vuokrauksesta annetun lain (481/1995) 35 §:ssä säädetään, että rahana maksettava vuokra saadaan suorittaa pankin tai muun maksupalveluntarjoajan välityksellä. Tämä on ns. pakottava säännös: sellainen sopimusehto, jossa kiellettäisiin asuinhuoneiston vuokran maksaminen pankin tai muun maksupalveluntarjoajan välityksellä, on mitätön.

Suoritusvelvollisuuden osalta lähtökohta on, että maksupalveluntarjoajan välityksellä vuokranantajalle suoritettu vuokra katsotaan maksetuksi sinä päivänä, jona se on veloitettu maksajan tiliä tai maksettu käteisenä maksupalveluntarjoajan toimipaikkaan. Mikäli vuokra suoritetaan muulla tavalla kuin maksupalveluntarjoajan välityksellä, vuokranantajan on annettava siitä vuokralaiselle kuitti. Lisäksi on todettu, että huoneiston sijaintipaikkakunnalla vuokra saadaan suorittaa vuokranantajan asunnossa, liikehuoneistossa tai muussa vuokranantajan määräämässä paikassa.²⁰

Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä annetun lain (503/2008, jäljempänä ”rahanpesulaki”) tavoitteena on estää rahanpesua ja terrorismin rahoittamista, edistää tällaisen toiminnan paljastamista ja tutkintaa sekä tehostaa rikoksen tuottaman hyödyn jäljittämistä ja takaisinsaantia. Asiakkaan tunnistamista ja henkilöllisyyden todentamista koskeva pääsääntö on kirjattu rahanpesulain 7 §:ssä. Asiakas tulee tunnistaa ja henkilöllisyys todentaa mm. ilmoitusvelvollisen perustaessa vakituista asiakassuhdetta tai jos kyse on epäilyttävästä liiketoiminnasta tai pelikasinotoiminnasta. Euromääräisten rajojen osalta on säädetty, että asiakas on tunnistettava ja todennettava asiakkaan henkilöllisyys, jos suoritettavan liiketoimen suuruus tai toisiinsa kytkeytyvien liiketoimien suuruus yhteensä on vähintään 15 000 euroa ja asiakkuus on satunnainen. Samoin tulee toimia muussa rahapelitoiminnassa kuin pelikasinotoiminnassa, jos pelaajan asettama rahapanos on yhtenä suorituksena tai toisiinsa kytkeytyvinä suorituksina yhteensä vähintään 3 000 euroa. (Pelikasinotoiminnassa sen sijaan asiakkaan tunnistaminen ja tämän henkilöllisyyden todentaminen tulee tapahtua aina.)

Laki kuitintarjoamisvelvollisuudesta käteiskaupassa

Kuitintarjoamisvelvollisuudesta käteiskaupassa annetun lain (658/2013) tavoitteena on torjua harmaata taloutta vähentämällä elinkeinonharjoittajan mahdollisuutta jättää käteismaksuna saatuja tuloja merkittämättä kirjanpitoon ja edistämällä ostajan mahdollisuutta havaita tällaista myyntiä. Lain perusteluissa (HE 23/2013 vp) on todettu kuitintarjoamisvelvollisuudesta seuraavaa: ”Kuitintarjoamisvelvollisuus koskisi käteisen rahan lisäksi maksuhetkellä käteiseen rahaan rinnastettavilla maksuvälineillä tehtyjä maksuja, kuten esimerkiksi maksuja pankkien maksukorteilla, maksuja luottokorteilla, maksuja työsuhde-etuina myönnettävillä maksuvälineillä kuten liikunta- tai lounaseteleillä tai maksuja sähköisellä rahalla”²¹.

Laki Euroopan yhteisön rajan yli kuljetettavan käteisrahan valvonnasta

Laissa Euroopan yhteisön rajan yli kuljetettavan käteisrahan valvonnasta (653/2007) annetaan täydentävät säännökset yhteisön alueelle tuotavan tai sieltä vietävän käteisrahan valvonnasta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 1889/2005 soveltamisesta Suomessa.

²⁰ Asuinhuoneiston vuokrauksesta annetun lain (481/1995) 35 §:ssä mainituista asioista on säädetty muutamien eroavuuksin liikehuoneiston vuokrauksesta annetun lain (482/1995) 28 §:ssä ja maanvuokralain (258/1966) 8 §:ssä.

²¹ HE 23/2013, s. 21.

Kansainvälisestä sääntelystä

Laillisia maksuvälineitä koskevaa EU-sääntelyä

Tämän luvun alakohdissa on tarkasteltu ylikansallista EU-lainsäädäntöä ja komission suositusta, joissa on mainittu laillinen maksuväline.

Euroopan unionin toiminnasta tehty sopimus

Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen²² 128 artiklassa säädetään euroseteleistä ja euroseteleistä seuraavaa:

1. Euroopan keskuspankillla on yksinoikeus antaa lupa eurosetelien liikkeeseen laskemiseen unionissa. Euroopan keskuspankki ja kansalliset keskuspankit voivat laskea liikkeeseen euroseteleitä. Ainoastaan Euroopan keskuspankin ja kansallisten keskuspankkien liikkeeseen laskemat setelit ovat laillisina maksuvälineinä kelpaavia seteleitä unionissa.

2. Jäsenvaltiot voivat laskea liikkeeseen eurometallirahoja saatuaan Euroopan keskuspankin hyväksymisen liikkeeseen laskemisen määrälle. Neuvosto voi komission ehdotuksesta Euroopan parlamenttia ja Euroopan keskuspankkia kuultuaan toteuttaa toimenpiteitä kaikkien liikkeeseen tarkoitettujen metallirahojen yksikköarvojen ja teknisten määritelmien yhdenmukaistamiseksi, siinä laajuudessa kuin se on tarpeen niiden moitteettoman liikkeen turvaamiseksi unionissa.

Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 3 artiklan c-kohdan mukaan unionilla on yksinomainen toimivalta niiden jäsenvaltioiden rahapolitiikasta, joiden rahayksikkö on euro.

Pöytäkirja (N:o 4) Euroopan keskuspankkijärjestelmän ja Euroopan keskuspankin perussäännöstä

Euroopan keskuspankkijärjestelmän ja Euroopan keskuspankin perussäännön²³ 16 artiklassa todetaan seteleistä seuraavaa:

Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 128 artiklan 1 kohdan mukaisesti EKP:n neuvostolla on yksinoikeus antaa lupa eurosetelien liikkeeseen laskemiseen unionissa. EKP ja kansalliset keskuspankit voivat laskea liikkeeseen seteleitä. Ainoastaan EKP:n ja kansallisten keskuspankkien liikkeeseen laskemat setelit ovat laillisina maksuvälineinä kelpaavia seteleitä unionissa.

EKP noudattaa, siinä määrin kuin mahdollista, olemassa olevia seteleiden liikkeeseen laskemista ja ulkoasua koskevia käytäntöjä.

Neuvoston asetus (EY) 974/98 euron käyttöönotosta

Euron käyttöönotosta annetussa neuvoston asetuksessa (EY) 974/98²⁴ säädetään euroon osallistuvien jäsenvaltioiden valuuttojen korvaamisesta eurolla.

²² Euroopan unionista tehdyn sopimuksen ja Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen konsolidoidut toisinnot 2012/C 326/01, saatavissa: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A12012E%2FTXT>.

²³ Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen Pöytäkirja (N:o 4) Euroopan keskuspankkijärjestelmän ja Euroopan keskuspankin perussäännöstä, saatavissa: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A12012E%2FTXT>.

²⁴ Neuvoston asetus (EY) N:o 974/98, annettu 3 päivänä toukokuuta 1998, euron käyttöönotosta, saatavissa: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:31998R0974&qid=1474376008806&from=EN>.

2 artikla

Osallistuvien jäsenvaltioiden valuutta on euro 1 päivästä tammikuuta 1999 alkaen. Valuuttayksikkö on yksi euro. Yksi euro jakautuu sataan senttiin.

4 artikla

Euro on Euroopan keskuspankin (EKP) ja osallistuvien jäsenvaltioiden keskuspankkien laskentayksikkö.

10 artikla

EKP ja osallistuvien jäsenvaltioiden keskuspankit laskevat liikkeeseen euromääräiset setelit 1 päivästä tammikuuta 2002 lukien. Rajoittamatta 15 artiklan säännösten soveltamista ainoastaan näillä euromääräisillä seteleillä on laillisen maksuvälineen asema kaikissa näissä jäsenvaltioissa. [15 artiklan sääntely liittyy siirtymäkauteen.]

11 artikla

Osallistuvat jäsenvaltiot laskevat liikkeeseen 1 päivästä tammikuuta 2002 lukien euro- ja senttimääräisiä metallirahoja noudattaen yksikköarvoja ja teknisiä eritelmiä, jotka neuvosto voi vahvistaa perustamissopimuksen 105 a artiklan 2 kohdan toisen virkkeen mukaisesti. Rajoittamatta 15 artiklan säännösten soveltamista ainoastaan näillä metallirahoilla on laillisen maksuvälineen asema kaikissa näissä jäsenvaltioissa. Lukuun ottamatta liikkeeseenlaskevaa viranomaista ja liikkeeseenlaskevan jäsenvaltion kansallisessa lainsäädännössä erityisesti nimettyjä henkilöitä kenelläkään ei ole velvollisuutta hyväksyä samassa maksussa enempää kuin 50 metallirahaa.

12 artikla

Osallistuvien jäsenvaltioiden on säädettävä riittävät seuraamukset väriero- ja -metallirahojen valmistamisesta ja niiden väärentämisestä.

Komission suositus euroseteleiden ja -metallirahojen laillisen maksuvälineaseman soveltamisalasta ja vaikutuksista

Komissio on antanut vuonna 2010 suosituksen euroseteleiden ja -metallirahojen laillisen maksuvälineaseman soveltamisalasta ja vaikutuksista (2010/191/EU).²⁵ Suositus perustui keskeisiin päätelmiin, jotka esitettiin euroalueen valtiovarainministeriöiden ja kansallisten keskuspankkien edustajista koostuvan työryhmän raportissa.²⁶ Tämän Euro Legal Tender Expert Groupin (ELTEG) päämääränä oli koota eri maiden tulkinnat laillisen maksuvälineen käsitteestä (the concept of legal tender) ja mahdollisuuksien mukaan luoda yhteinen määritelmä ja tulkinta siitä. Taustalla oli komission huoli siitä, että laillisen maksuvälineen yhteistä määritelmää ei ole olemassa ja kansalliset lainsäädännöt poikkeavat sisällöltään. Kansallisten säännösten erilaisuus kävi ilmi myös kyse-lyssä, josta on kerrottu seuraavassa luvussa.

²⁵ Komission suositus, annettu 22 päivänä maaliskuuta 2010, euroseteleiden ja -metallirahojen laillisen maksuvälineaseman soveltamisalasta ja vaikutuksista (2010/191/EU), saatavissa: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:32010H0191&qid=1480407495848&from=EN>.

²⁶ Report of the Euro Legal Tender Expert Group (ELTEG).

Laillisen maksuvälineen määritelmä on kirjattu suositukseen seuraavasti:

1. Laillisen maksuvälineaseman yhteinen määritelmä (Common definition of legal tender)

Kun maksuvelvoite on olemassa, euroseteleiden ja -metallirahojen laillisen maksuvälineaseman olisi merkittävä seuraavia:

a) Pakollinen hyväksyminen:

Maksuvelvoitteen velkoja ei voi kieltäytyä ottamasta vastaan euroseteleitä ja -metallirahoja, jolleivät osapuolet ole sopineet muusta maksutavasta.

b) Hyväksyminen täydestä nimellisarvosta:

Euroseteleiden ja -metallirahojen rahallinen arvo vastaa seteleissä ja kolikoissa ilmoitettua määrää.

c) Maksuvelvollisuudesta vapautuminen:

Velallinen voi vapautua maksuvelvoitteesta tarjoamalla velkojalle euroseteleitä ja -metallirahoja.

Komission suosituksessa (2010/191/EU) todettiin, että komissio tarkastelee uudelleen suosituksen täytäntöönpanoa kolmen vuoden kuluttua sen hyväksymisestä ja arvioi, tarvitaanko sääntelytoimenpiteitä. Komission asetti tätä arviointia varten Euro Legal Tender Expert Group II:n (ELTEG II) – työryhmän. ELTEG II-työryhmä luonnosteli vuonna 2014 asetustekstiä, mutta luonnos ei edennyt komissiossa lainsäädäntöehdotukseksi.

Muiden EU-maiden sääntelystä ja kansainvälisistä hankkeista

Suomen Pankin lakiasiain yksikkö lähetti marraskuussa 2016 laillisen maksuvälineen sääntelyyn liittyvän kyselyn EU-maiden keskuspankeille. Kyselyssä tiedusteltiin seuraavia asioita: onko laillisen maksuvälineen käsite määritelty kansallisessa lainsäädännössä, onko kansallisessa lainsäädännössä säädetty laillisen maksuvälineen asema muille kuin seteleille ja metallirahoille ja onko käteisen käytön oikeudesta säädetty lailla. Vastaukset saatiin 23 maasta.

Yhteenvedona kyselystä voidaan todeta, että useiden maiden lainsäädännössä on mainintoja siitä, että eurosetelit- ja metallirahat tai vastaavasti euroalueen ulkopuolisen maan kansallisen keskuspankin liikkeeseen laskemat setelit ja metallirahat ovat laillisia maksuvälineitä. Millään vastaajamaalla ei ole kansallisessa laissa säädetty laillisen maksuvälineen asemaa muille kuin seteleille ja metallirahoille.

Laillisen maksuvälineen käsitettä ei ole tarkemmin määritelty kansallisessa lainsäädännössä. Sen suhteen, mitä oikeudellisia piirteitä lailliseen maksuvälineeseen ja sen käyttöön liitetään, vallitsee varsin erilaisia käsityksiä. Kysymykseen, onko käteisen käytön oikeudesta säädetty lailla, osa maista vastasi, että heillä käteisen käyttöä on rajattu eri tilanteissa johonkin tiettyyn määrään mm. rahanpesun estämiseksi. Joissakin tapauksissa käteisellä maksaminen on kielletty kokonaan tai rajattu mahdollisuus käteisen käyttäminen tiettyyn arvoon. Joissain maissa käteismaksu täytyy hyväksyä rajoituksetta tai laki edellyttää, että kaupoissa on hyväksyttävä käteinen, jos hyväksytään maksukortti tai muu maksuväline. Yleispiirteenä voisi sanoa, että erityisesti uudemmassa lainsäädännössä näyttäisi olevan taipumus pikemminkin rajoittaa käteisen käyttöä kuin mahdollistaa sen käyttöä.

Viime aikoina erityisesti blockchain-tekniikan kehittymisen myötä on erilaisista virtuaalivaluutoista tehty selvityksiä ja eräiden maiden keskuspankit (esim. Kanada, UK, Ruotsi²⁷, Tanska²⁸) selvittävät, olisiko keskuspankkien mahdollista laskea liikkeeseen virtuaalivaluuttoa. Oikeudellisen puolen selvittelyssä ei ole vielä edetty missään maassa kovin pitkälle, vaikka virtuaalivaluuttoihin joissain maissa kohdistuu osittaista sääntelyä (esim. Japani, Kanada, USA). Näyttää siltä, että missään oikeusjärjestelmässä aika ei ole vielä kypsä tunnustamaan digitaaliselle rahalle laillisen maksuvälineen asemaa, vaikka käyttö sinänsä on sallittua²⁹.

Virtuaalivaluuttojen sääntelyn taustalla on usein rahanpesun ja terrorismin rahoituksen ehkäiseminen. Tähän pyritään myös EU:n alueella. Komissio on tehnyt ehdotuksen ns. rahanpesudirektiivin³⁰ muuttamisesta. Ilmoitusvelvollisten yhteisöjen luetteloon ehdotetaan lisättäväksi palveluntarjoajat, jotka tarjoavat ensisijaisesti ja ammattimaisesti virtuaalivaluuttojen ja tavallisten valuuttojen (fiat raha) välisiä vaihtopalveluja sekä lompakkopalvelujen tarjoajat, jotka tarjoavat säilytyspalveluja virtuaalivaluuttojen käyttöä varten tarvittaville tunnisteille. Direktiivillä pyritään estämään unionin rahoitusjärjestelmän käyttö rahanpesuun ja terrorismin rahoitukseen.

Direktiiviehdotuksen resitaalissa 6 todetaan, että virtuaalivaluuttojen ja fiat rahan (eli lailliseksi maksuvälineeksi hyväksytyyn rahan) välisten vaihtopalveluiden ja lompakkopalvelujen tarjoajilla ei tällä hetkellä ole velvollisuutta tunnistaa epäilyttävää toimintaa. Tämän vuoksi terroristiryhmät voivat siirtää rahaa unionin rahoitusjärjestelmään tai virtuaalivaluuttaverkostojen välillä salaamalla siirrot tai hyödyntämällä palvelujen nimettömyyttä. Sen vuoksi komissio pitää tärkeänä laajentaa direktiivin sovellusalaan niin, että se kattaa myös virtuaalivaluuttojen vaihtopalvelut ja lompakkopalvelujen tarjoajat.

Direktiiviehdotuksen mukaan toimivaltaisten viranomaisten olisi voitava valvoa virtuaalivaluuttojen käyttöä. Virtuaalivaluuttojen uskottavuus ei parane, jos niitä käytetään rikollisiin tarkoituksiin. Virtuaalivaluuttojen vaihtopalveluiden ja lompakkopalveluiden tarjoajien sisällyttäminen direktiivin sovellusalaan ei ratkaise kokonaisuudessaan virtuaalivaluuttojen avulla toteutettujen liiketoimien nimettömyyteen liittyvää ongelmaa, sillä suuri osa virtuaalivaluuttojen toimintaympäristöstä pysyy edelleen nimettömänä, koska käyttäjät voivat toteuttaa liiketoimia myös ilman vaihtopalveluja tai lompakkopalvelujen tarjoajia. Nimettömyyteen liittyvien riskien torjumiseksi kansallisten rahanpesun selvittelykeskusten olisi voitava yhdistää virtuaalivaluuttojen verkko-osoitteet virtuaalivaluuttojen omistajien henkilöllisyyteen.

Direktiivin muutosehdotuksessa määritellään virtuaalivaluutta. Virtuaalivaluutoilla tarkoitetaan digitaalisia arvonkantajia, jotka eivät ole keskuspankin tai viranomaisen liikkeeseen laskemia ja joita ei välttämättä ole kytketty paperirahaan, mutta jotka luonnolliset henkilöt tai oikeushenkilöt hyväksyvät maksuvälineinä ja joita voi siirtää, varastoida tai myydä sähköisesti.

EKP on antanut lausunnon direktiivin muutosehdotuksesta. EKP:n lausunnossa (CON/2016/49)³¹ kannatetaan komission ehdotusta em. palvelujen tarjoajien sisällyttämisestä direktiivin sovellusalaan, mutta samalla huomautetaan, että yleisesti ottaen unionin lakiasäätävien elinten ei tulisi edistää yksityisten tahojen luomien digitaalisten

²⁷ Skingsley: Should the Riksbank issue e-krona?

²⁸ Bloomberg: Blockchain Lures Central Banks as Danes Consider Minting E-Krone.

²⁹ Vardi: Bit by Bit: Assessing the Nature of Virtual Currencies, s. 70.

³⁰ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2015/849, annettu 20 päivänä toukokuuta 2015, rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesuun tai terrorismin rahoitukseen, Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 648/2012 muuttamisesta sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2005/60/EY ja komission direktiivin 2006/70/EY kumoamisesta, saatavissa: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A32015L0849>.

³¹ Opinion of the European Central Bank of 12 October 2016 on a proposal for a directive of the European Parliament and of the Council amending Directive (EU) 2015/849 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing and amending Directive 2009/101/EC, (CON/2016/49).

valuuttojen käyttöä, sillä sellaiset vaihtoehtoiset maksuvälineet eivät ole oikeudellisesti luotua rahaa (legally established as currencies) eivätkä ne ole laillisia maksuvälineitä, jotka keskuspankit tai muut julkiset viranomaiset ovat laskeneet liikkeeseen.

EKP:llä on useita kommentteja virtuaalivaluutan määritelmään. Lausunnossa painotetaan sitä, että virtuaalivaluuttoja ei voida pitää rahana/valuuttana (currency) unionin lainsäädännön tarkoittamassa mielessä.³²

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä (2014/62/EU) euron ja muiden valuuttojen suojaamisesta rahanväärennykseltä rikosoikeuden keinoin löytyy määritelmä rahasta. Direktiivin 2 artiklan mukaan ”Tätä direktiiviä sovellettaessa tarkoitetaan ”rahalla” seteleitä ja metallirahoja, jotka on laskettu liikkeeseen laillisesti, mukaan lukien eurosetelit ja -metallirahat, jotka on laskettu liikkeeseen laillisesti asetuksen (EY) N:o 974/98 mukaisesti”. EKP toteaa, että samaa lähestymistapaa noudatetaan myös muissa maissa, jotka sääntelevät virtuaalivaluuttojen vaihtopaikkoja (virtual currency exchange platforms) kuten Japanissa, Kanadassa ja USA:ssa. EKP suosittelee lausunnossaan, että virtuaalivaluutta määriteltäisiin direktiivissä tarkemmin niin, että siitä kävisi selkeästi ilmi, että virtuaalivaluutta ei ole oikeudellisessa mielessä valuuttaa tai rahaa (legally not currencies or money).

EKP:n katsoo, että virtuaalivaluutat tulisi määritellä mieluummin vaihtovälineeksi kuin maksuvälineeksi. Määritelmässä tulisi lisäksi huomioida, että virtuaalivaluutoilla voi olla myös muita käyttötarkoituksia kuin maksaminen. Lausunnossa ehdotetaan seuraavaa määritelmää: *”virtual currencies” mean a digital representation of value that is neither issued by a central bank or a public authority, nor attached to a legally established currency, which does not possess the legal status of currency or money, but is accepted by natural or legal persons, as a means of exchange and possibly also for other purposes, which can be transferred, stored or traded electronically.*

³² Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 3.4 artiklan mukaan unioni perustaa talous- ja rahaliiton, jonka rahayksikkö on euro. Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 119.2 artiklassa puhutaan yhteisestä rahasta, eurosta. Euron käyttöönotosta annetun asetuksen 2 artiklan mukaan osallistuvien jäsenvaltioiden valuutta on käyttöönottopäivästä alkaen euro. Tämän euroasetuksen 10 artiklan mukaan EKP ja osallistuvien jäsenvaltioiden keskuspankit laskevat liikkeeseen euromääräisiä seteleitä. Nämä euromääräiset setelit ovat ainoat setelit, joilla on laillisen maksuvälineen asema osallistuvissa jäsenvaltioissa. Vastaava säännös metallirahojen osalta on euroasetuksen 11 artiklassa.

Laillisen maksuvälineen ominaispiirteitä sääntelyn valossa

Laillisen maksuvälineen luokittelu lainsäädännössä ja demokraattinen päätöksenteko

Oikeusvaltiossa tahto, joka valtionrahateorian mukaisesti luo laillisen maksuvälineen, ilmenee lainsäätäjän tahtona eli lakina. Lailliseksi maksuväline luokitellaan vain, kun lailliseksi maksuvälineeksi julistaminen tapahtuu maksuvälineitä sääntelevässä yleislaissa eli rahalainsäädännössä. Erityislaissa oleva säännös muun maksuvälineen vaihtoehtoisuudesta ei – samoin kuin ei velkasuhteen osapuolten keskinäinen sopimus maksuvälineen kelpuuttamisesta – riitä tekemään maksuvälineestä ”laillista” kaikissa suhteissa. Rahan julistaminen kelpaamattomaksi laillisenä maksuvälineenä puolestaan lakkauttaa aina sen statuksen.³³

Mainittakoon, että Ruotsin keskuspankki on nostanut keskusteluun mahdollisuuden lakkauttaa käteisen asema laillisenä maksuvälineenä.³⁴ Perusteluna on esitetty, että muut maksutavat ovat ajaneet ohi käteisen käytön maksamisessa, joten seteleiden ja käteisen laillisen maksuvälineen asema saattaa olla tarpeeton.

Euroseteleistä ja –metallirahoista laillisenä maksuvälineenä on säädetty demokraattisella menettelyllä sekä Euroopan unionin lainsäädännössä että metallirahojen osalta myös Suomen kansallisessa lainsäädännössä. Demokraattisessa lainsäädäntöprosessissa eri näkemykset tulevat huomioiduksi niin yhteiskunnalliselta kuin lainsäädännölliseltäkin kannalta. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna laillinen maksuväline eroaa esim. jonkin yksittäisen henkilön tai yksityisen tahon kehittämästä virtuaalivaluutasta, jonka kehitystyössä eri tilanteisiin liittyviä oikeussuojanäkökohtia ei välttämättä ole otettu samassa mittakaavassa huomioon.

Euron käyttöön otosta annetussa asetuksessa, (EY) 974/98, määritellään euron käyttöön ottaneiden maiden rahalainsäädäntö. Asetuksen mukaan eurosetelit ovat ainoat setelit, joilla on laillisen maksuvälineen asema osallistuvissa jäsenvaltioissa. Mikään yksittäinen jäsenvaltio ei voi omalla päätöksellään lakkauttaa euroseteleiden laillisen maksuvälineen asemaa.

Euroseteleiden käytöstä poistamisesta ja laillisen maksuväline aseman lakkaamisesta säädetään EKP:n päätöksessä euroseteleiden nimellisarvosta, selitelmistä, vaihtamisesta, käytöstä poistamisesta ja seteliihmeen jäljentämisestä (EKP/2013/10). EKP:n päätöksen 6 artiklan mukaan eurosetelityypin tai -sarjan käytöstä poistamisesta säädetään EKP:n neuvoston päätöksessä, joka julkaistaan virallisessa lehdessä ja muissa tiedotusvälineissä. Päätöksestä on käytävä ilmi ainakin käytöstä poistettava eurosetelityyppi tai -sarja, vaihtoajan pituus ja päivämäärä, jolloin eurosetelityyppi tai -sarja lakkaa olemasta laillinen maksuväline.

Maksuvelvollisuudesta vapautuminen ja ajantasainen maksu

Keskeisin laillisen maksuvälineen tunnusmerkeistä on, että rahavelvoitteen täyttäminen on aina sallittua käteisellä maksaen, jollei sopimuksesta tai laista muuta johdu.³⁵ Komission suosituksessa euroseteleiden ja -metallirahojen laillisen maksuvälineaseman soveltamisalasta ja vaikutuksista (2010/191/EU) todetaan, että maksuvelvoitteen velkoja ei voi kieltäytyä ottamasta vastaan euroseteleitä ja -metallirahoja, jolleivät osapuolet

³³ Koulu (1992): Laillisen maksuvälineen käsitteestä, s. 120–121, 124.

³⁴ Segendorf and Wilbe (2014): Does cash have any future as legal tender?

³⁵ Norros (2012): Velvoiteoikeus, s. 116.

ole sopineet muusta maksutavasta. Komission suosituksessa ei mainita kansallista lakia poikkeusperusteena. Lisäksi velkojan velvollisuutta ottaa vastaan metallirahaa rajoitetaan euron käyttöön otosta annetun asetuksen, (EY) 974/98, 11 artiklassa siten, että kenelläkään muulla kuin liikkeeseen laskevalla viranomaisella ei ole velvollisuutta hyväksyä yksittäisessä maksussa enempää kuin 50 metallirahaa.

Käteisen eräänä keskeisenä ominaisuutena on ollut, että maksettaessa suoritus siirtyy välittömästi. Tämä näkökulma on taustalla esim. aiemmin mainittujen ulosotto-kaaren (705/2007) ja valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetun valtioneuvoston asetuksen (619/2013) käteismaksua koskevissa säännöksissä.

Ajantasaisuus on ollut keskeinen kehittämiskriteeri mm. mobiilimaksamisessa. Marraskuussa uutisoitiin, että OP, Nordea, S-Pankki ja Aktia aikovat tuoda pikamaksusovelluksen asiakkaiden käyttöön maaliskuun 2017 alussa. Siirto-nimellä kulkevassa järjestelmässä pikamaksu perustuu Automatian piirissä kehitettyyn alustaan, jossa raha pysytään siirtämään reaaliaikaisesti tililtä toiselle myös eri pankkien välillä.³⁶

Taloustieteessä on vallinnut näkemys, että rahan luo viime kädessä ihmisten luottamus sen vaihdettavuuteen. Koska lainsäätäjän keinot vaikuttaa rahan syntyyn ovat valtionrahateoriasta huolimatta rajalliset, on mahdollista, että syntyisi tilanne, jossa laillista maksuvälinettä ei todellisuudessa käytetä maksuvälineenä.³⁷

Maksun saajan ja sivullisen välinen suhde

Keskinen oikeudellinen eroavuus laillisen maksuvälineen eli käteisen käytön ja muiden maksutapojen välillä liittyy maksunsaajan ja sivullisen välisiin suhteisiin sovellettavaan esineoikeudelliseen normistoon. Lailliset maksuvälineet ovat haltijarahaa, ja maksua tällaisella maksuvälineellä voidaan kuvata maksuksi arvopaperilla. Maksunsaajan suoja kollisiotilanteessa sekä oikeaan omistajaan että maksajan velkojatahoon nähden voidaan rakentaa arvopaperioikeudellisen analogian varaan.³⁸

Tilimaksu puolestaan merkitsee juridisesti saatavalla maksamista. Pankkitilillä oleva raha tarkoittaa sitä, että tilinhaltija lainaa talletettavan rahasumman pankille, joka tästä eteenpäin on velkaa tilillä näkyvän rahamäärän. Tilitalletuksessa kyse on siis yksinkertaisesta velkasuhteesta. Kun maksaja maksaa maksun omalta tililtään, hän siirtää pankkiin kohdistuvan tietyn suuruisen saamisoikeutensa maksun saajalle. Periaatteellinen lähtökohta on, että tilimaksun sallittavuus edellyttää aina velkojan suostumusta tai tilimaksun sallivaa lainsäädäntöä. Esimerkiksi asuinhuoneiston vuokrauksesta annetussa laissa (481/1995) säädetään, että rahana maksettava vuokra saadaan suorittaa pankin tai muun maksupalveluntarjoajan välityksellä.³⁹ Jos velkoja haluaa kieltää tilimaksun, hänellä on siihen oikeus, ellei lainsäädännöstä muuta johdu.

Luottamus ja suojaaminen rikolliselta toiminnalta

Luottamusta turvataan sääntelyn keinoin mm. kriminalisoimalla rahan väärinkäyttöön liittyvää toimintaa. Tästä esimerkkinä ovat rikoslain maksuvälineiden väärinkäyttöön liittyvät säännökset ja rahanpesua koskeva lainsäädäntö.

Neuvoston asetuksessa (EY) 974/98 euron käyttöönotosta on 12 artiklassa säädetty, että osallistuvien jäsenvaltioiden on säädettävä riittävät seuraamukset väärin euroseteleiden ja -metallirahojen valmistamisesta ja niiden väärentämisestä. Neuvosto on

³⁶ HS (2016): Suurimmat pankit tuovat reaaliaikaisen kännykkätilisiirron käyttöön heti maaliskuussa, 16.11.2016.

³⁷ Koulu (1992): Laillisen maksuvälineen käsitteestä, s. 118–119.

³⁸ Koulu (1992): Laillisen maksuvälineen käsitteestä, s. 154.

³⁹ Norros (2012): Velvoiteoikeus, s. 116–117.

antanut asetuksen (EY) 1338/2001 euron väärentämisen torjunnan edellyttämistä toimenpiteistä, jota on muutettu neuvoston asetuksella (EY) 44/2009.⁴⁰

Euroopan parlamentti ja neuvosto ovat myös antaneet direktiivin (2014/62/EU) euron ja muiden valuuttojen suojaamisesta rahanväärennykseltä rikosoikeuden keinoin⁴¹ sekä asetuksen (EU) 1210/2010 eurometallirahojen aitouden tarkistamisesta ja kiertoon kelpaamattomien eurometallirahojen käsittelystä⁴². Seteleiden osalta Euroopan keskuspankki on antanut suuntaviivat euroseteleiden vaihtamisesta ja käytöstä poistamisesta sekä toimenpiteiden toteuttamisesta luvattomia seteliihmeen jäljennöksiä vastaan (EKP/2003/5), jota on muutettu Euroopan keskuspankin suuntaviivoilla (EKP/2013/11).⁴³

Laillisen maksuvälineen keskeisinä jakelukanavina ja rahahuollosta vastaavina toimijoina ovat perinteisesti olleet luottolaitokset, joiden toiminnan järjestämisestä ja valvonnasta säädetään laissa. Toimijoiden luotettavuuteen liittyvä hallinnollinen sääntely koskee mm. riskienhallinnan ja luotettavan hallinnon järjestämistä.

Teknologian kehittymisen myötä myös maksamiseen liittyvät turvallisuuden uhat muuttuvat. Digitaalisen toimintaympäristön turvallisuudella, mukaan lukien henkilötietojen suojaaminen, on jatkossa yhä keskeisempi asema. Turvallisuus on välttämätön kivijalka, mutta se on myös toiminnan mahdollistaja silloin kun se on sisäänrakennettuna laitteisiin, palveluihin ja järjestelmiin. Kyberturvallisuuden professorin Jarno Linnéllin näkemyksen mukaan turvallisuuskulttuurin luomisen perustana tulisi olla siirtyminen teknologiakeskeisyydestä ihmiskeskeisyyteen. Ihmisten luottamusta teknologian kehitykseen tulisi vahvistaa. Tämä mahdollistuu Linnéllin mielestä vain, jos teknologinen kehitys tapahtuu eettisesti kestäväällä pohjalla ja ihmisten osaamisesta huolehtien.⁴⁴

Yksityisyyden suoja

Käteisen käyttöön liittyy yksityisyyden suojan näkökulma – käteistä käyttävä henkilö voi pysyä anonyyminä, kun hänestä ei jää rekisterijälkiä samalla tavoin kuin esim. maksukorttia käytettäessä. Tietyissä tilanteissa ja suuremmilla summilla maksettaessa anonyymiyden painoarvo on kuitenkin katsottu pienemmäksi kuin esim. rahanpesun torjuntaan liittyvät oikeushyvät. Rahanpesulaissa säädetään mm. millaisten maksujen osalta vaaditaan asiakkaan tunnistamista.

⁴⁰ Neuvoston asetus (EY) N:o 1338/2001, annettu 28 päivänä kesäkuuta 2001, euron väärentämisen torjunnan edellyttämistä toimenpiteistä, konsolidoitu versio saatavissa: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?qid=1480418106079&uri=CELEX:02001R1338-20090123>.

⁴¹ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/62/EU, annettu 15 päivänä toukokuuta 2014, euron ja muiden valuuttojen suojaamisesta rahanväärennykseltä rikosoikeuden keinoin ja neuvoston puitepäätöksen 2000/383/YOS korvaamisesta, saatavissa: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014L0062&rid=3>.

⁴² Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 1210/2010, annettu 15 päivänä joulukuuta 2010, eurometallirahojen aitouden tarkistamisesta ja kiertoon kelpaamattomien eurometallirahojen käsittelystä, saatavissa: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:32010R1210&qid=1480418106079&from=FI>.

⁴³ Euroopan keskuspankin suuntaviivat, annettu 20 päivänä maaliskuuta 2003, euroseteleiden vaihtamisesta ja käytöstä poistamisesta sekä toimenpiteiden toteuttamisesta luvattomia seteliihmeen jäljennöksiä vastaan (EKP/2003/5), konsolidoitu versio saatavissa: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:02003O0005-20130430&qid=1480420964736&from=FI>.

⁴⁴ Linnéll (2016): Digitaalinen turvallisuus kehityksen ja toiminnan mahdollistajana, s. 81-82, 85.

Siirryttäessä käyttämään enenevässä määrin sähköisiä maksamisen välineitä erilaisiin järjestelmiin tallentuvien henkilötietojen suojan merkitys korostuu. Nykyisen massadatan aikana tietojen yhdistäminen on helppoa ja myös tietovarantoihin liittyvä rikollisuus on yleistynyt. Uutta EU:n yleistä tietosuoja-asetusta (EU) 2016/679⁴⁵, joka koskee niin yksityistä kuin julkistakin sektoria, aletaan soveltamaan 25.5.2018 alkaen. Asetus tuo rekisterinpitäjille uusia hallinnollisia tehtäviä ja tietosuoja tulee huomioida myös teknisten vaatimusten toteuttamisessa. Rekisterinpitäjän lisäksi asetus kohdistaa vaatimuksia myös suoraan henkilötietojen käsittelijöille. Keskeisinä velvoitteina asetuksessa on osoitusvelvollisuus lainsäädännön noudattamisesta, tietosuojan huomioon ottava suunnittelu- ja kehitysvelvollisuus sekä tietoturvaloukkauksista ilmoittaminen. Asetuksen vaatimusten täytäntöönpanoa ohjaa tuntuva sakko, jonka valvontaviranomainen voi määrätä rekisterinpitäjälle ja/tai käsittelijälle asetuksen vaatimusten laiminlyönnistä. Sakon enimmäismäärä on 20 miljoonaa euroa tai yrityksen ollessa kyseessä se voi olla myös 4 % yrityksen edeltävän tilikauden vuotuisesta maailmanlaajuisesta kokonaisliikevaihdosta.

Viranomaisvalvonta

Laillisen maksuväliseen liittyy myös viranomaisten mahdollisuus valvoa sen asemaa. Tähän viranomaisvalvontaan kuuluu osaltaan niin maksujärjestelmän toimivuuden turvaamiseen kuin kuluttajansuojaankin liittyvät näkökohdat.

Laillisen maksuväliseen käyttöön sisältyy sen saamisen turvaaminen poikkeusolojen aikana. Rahoitusmarkkinoilla toimivat viranomaiset huolehtivat osaltaan poikkeusoloihin varautumisesta. Laissa luottolaitostoiminnasta (610/2014) on säädetty luottolaitosten ja maksulaitoslaissa (297/2010) vastaavasti maksulaitosten velvollisuudesta varmistaa tehtäviensä mahdollisimman häiriötön hoitaminen myös poikkeusoloissa osallistumalla rahoitusmarkkinoiden valmiussuunnitteluun ja valmistelemalla etukäteen poikkeusoloissa tapahtuvaa toimintaa sekä muilla toimilla.

Kansainvälisyys

Eurokäteisen eräs keskeisistä eduista on sen kansainvälinen maksuvälinekelpoisuus. Kaikkien eurojärjestelmään kuuluvien jäsenvaltioiden valuutta on euro ja euroseteleitä ja -metallirahoilla on laillisen maksuväliseen asema kaikissa näissä jäsenvaltioissa.

⁴⁵ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/679, annettu 27 päivänä huhtikuuta 2016, luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (yleinen tietosuoja-asetus), saatavissa: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:32016R0679&from=EN>.

Lopuksi

Suomen lainsäädäntöön luodun katsauksen perusteella voi todeta, että käteisen maksuvälineenä käyttämisestä on enää vähän säännöksiä. Muutamissa laeissa, kuten veronkantolaissa ja ulosottokaareissa, on kuitenkin vielä säännökset oikeudesta maksaa käteisellä. Perusmaksutilidirektiivin voimaan saattamisen myötä on Suomessakin turvattu jokaiselle 1.1.2017 alkaen oikeus perusmaksutiliin, jonka tulee sisältää palvelut mm. maksutapahtumien toteuttamiseksi suoraveloituksina, maksukortilla ja tilisiirroilla. Toisaalta perusmaksutiliin tulee kuulua myös palvelut käteisen nostamiseksi ETA-valtiossa, joten käteisen saatavuus tulee Suomessa turvata jatkossakin.

Uusien maksutapojen yleistyessä yhteiskunnassamme joudutaan pohtimaan, mikä on Suomen Pankin rooli rahaviranomaisena sähköisten maksuvälineiden syrjäyttäessä yhä enenevässä määrin käteisen käyttöä. Millä tavoin Suomen Pankin tulisi toimia uudessa toimintaympäristössä, kun sen viranomaistehtävänä on huolehtia osaltaan maksu- ja muun rahoitusjärjestelmän luotettavuudesta ja tehokkuudesta sekä osallistua sen kehittämiseen? Mandaattiin kuuluu myös huolehtia osaltaan rahahuollosta ja setelien liikkeeseen laskusta.

Euroalueella on yksi yhteinen raha ja sen ilmenemismuotoja ovat eurosetelit ja euro- ja senttimääräinen metalliraha, jotka ovat laillisia maksuvälineitä. Eurosta ja laillisesta maksuvälineestä säädetään yhteisötasolla. EU-lainsäädännössä on myös omat säännöksensä euron suojelemisesta väärennyksiltä sekä rahoitustulon määräytymisestä ja jakamisesta. Yksittäisen euroalueeseen kuuluvan keskuspankin toimivaltuuksien rajat on huomioitava pohdittaessa keskuspankin uutta roolia muuttuvassa toimintaympäristössä. Digirahan liikkeeseen laskuun sisältyy paljon oikeudellisia kysymyksiä ja yksi niistä on, pitäisikö mahdollisen digirahan olla laillinen maksuväline. Entä mikä olisi keskuspankin rooli sen liikkeeseen laskussa? Nämä kysymykset tulevat ennen pitkää keskuspankkien ja lainsäätäjien ratkaistavaksi.

Lähteet

Hallituksen esitykset

HE 2/2011 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi maksulaitoslain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2011/20110002>. Viitattu 28.11.2016

HE 13/2005, Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi ulosottolain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2005/20050013>. Viitattu 29.11.2016.

HE 23/2013 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kuitintarjoamisvelvollisuudesta käteiskaupassa ja sakon täytäntöönpanosta annetun lain 1 §:n muuttamisesta. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2013/20130023>. Viitattu 5.10.2016.

HE 29/2002, Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi euromääräisten maksujen pyöristämisestä annetun lain 1 §:n muuttamisesta. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2002/20020029>. Viitattu 29.11.2016.

HE 120/2000 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi euromääräisten maksujen pyöristämisestä. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2000/20000120>. Viitattu 29.11.2016.

HE 123/2016 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi luottolaitostoiminnasta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2016/20160123>. Viitattu 2.12.2016.

HE 161/2016 vp, Hallituksen esitys liikennekaareksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2016/20160161>. Viitattu 6.10.2016.

HE 216/2010 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle postilaiksi sekä Maailman postiliiton yleissopimuksen hyväksymiseksi ja laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2010/20100216>. Viitattu 6.10.2016.

HE 242/2009 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle veronkantolain 9 §:n muuttamisesta. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2009/20090242>. Viitattu 6.10.2016.

Muut lähteet

Bloomberg: Blockchain Lures Central Banks as Danes Consider Minting E-Krone. 11.12.2016 Saatavissa: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2016-12-11/blockchain-lures-central-banks-as-danes-consider-minting-e-krone>. Viitattu 13.12.2016.

Helsingin Sanomat/Lassila Anni: Suurimmat pankit tuovat reaaliaikaisen kännykkätiliirron käyttöön heti maaliskuussa. 16.11.2016. Saatavissa: <http://www.hs.fi/talous/art-2000002930459.html>. Viitattu 2.12.2016.

Koulu Risto: Laillisen maksuvälineen käsitteestä. Artikkeliteoksessa: Oikeustiede – Jurisprudentia. XXV 1992 Suomalaisen lakimiesyhdistyksen vuosikirja. Jyväskylä 1992.

Limnell Jarno: Digitaalinen turvallisuus kehityksen ja toiminnan mahdollistajana. Artikkelijulkaisussa: Pilkahduksia tulevaisuuteen – digitalisaation ja robotisaation mahdollisuudet. Raporttiluonnos: Valtiovarainministeriön julkaisuja x/2016. Saatavissa: <http://vm.fi/documents/10623/3507992/Pilkahduksia+tulevaisuuteen+%E2%80%93+digitalisaation+ja+robotisaation+mahdollisuudet+-raportti/e7154bd3-910a-4f99-89ee-4f9299043d3c>. Viitattu 7.12.2016.

Norros Olli: Velvoiteoikeus. Helsinki 2012.

Opinion of the European Central Bank of 12 October 2016 on a proposal for a directive of the European Parliament and of the Council amending Directive (EU) 2015/849 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing and amending Directive 2009/101/EC, (CON/2016/49). Saatavissa: https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/en_con_2016_49_f_sign.pdf. Viitattu 8.12.2016.

Report of the Euro Legal Tender Expert Group (ELTEG). Saatavissa: http://ec.europa.eu/economy_finance/articles/euro/documents/elteg_en.pdf. Viitattu 2.12.2016.

Segendorf Björn and Wilbe Anne: Does cash have any future as legal tender? 25.11.2014. Economic Commentaries No. 9, 2014.

Skingsley Cecilia: Should the Riksbank issue e-krona? Speech, 16 November 2016, FinTech Stockholm 2016, Berns. Saatavissa: http://www.riksbank.se/Documents/Tal/Skingsley/2016/tal_skingsley_161116_eng.pdf. Viitattu 8.12.2016.

Vardi Noah: Bit by Bit: Assessing the Nature of Virtual Currencies. Teoksessa: Bitcoin and Mobile Payments. Toim. Gimigliano Gabriella. Palgrave Studies in Financial Services Technology, 2016.